

Meilah Sources 9

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת מעילה פרק ו משנה ב

[ב] אלו ואף על פי שאין להם שליחות בשאר דברים אלא שלענין המעילה הואיל ונעשת שליחותו מעל יהיה השליח מי שיהיה. וכבר בארנו כמה פעמים שאין המזיד חייב במעילה, לפי שחטאו חמור מכדי שיתכפר בתשלום וקרוב, ואין חייב אלא השוגג כמו שבאר הכתוב, ואמרו ונזכר רוצה בזה נזכר בעל הבית והשליח יחד, אבל אם נזכר בעל הבית ולא נזכר שליח השליח מעל, וכאשר ידעו שניהם לפני שתגיע הפרוטה דרך משל לידי החנוני נפטרו מן המעילה, והחנוני שוגג לפי שלא ידע שהיא קדש, ואם נשתמש באותה הפרוטה אז ימעול כפי הכללים שבפרק הקודם, ולפיכך אמר החנוני מעל לכשיצא. אבל אם ידע גם החנוני קודם שיצא שהפרוטה שבאה לידי היא של הקדש והרי כבר נתערבה עם כל מעותיו ורצה שיהא מותר לו להשתמש בהם לכתחלה ולא יחטא, אין לו תקנה אלא שיחלל אותה כמו שאמר.

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מב עמוד ב

והדתינא: שליח שלא עשה שליחותו - שליח מעל, עשה שליחותו - בעל הבית מעל; כי עשה שליחותו דבעל הבית - בעל הבית מיהא מעל, אמאי? נימא: אין שליח לדבר עבירה! שאני מעילה, דיילפא חטא חטא מתרומה, מה תרומה משוי שליח, אף מעילה משוי שליח.

רמב"ם הלכות מעילה פרק ז הלכה ב

במה דברים אמורים כשהיו החתיכות מקדשי בדק הבית אבל אם היו בשר עולה וכיוצא בו לא מעל אלא האוכל בלבד שהרי הוא חייב באיסור אחר יתר על המעילה, ובכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה אלא במעילה לבדה שלא יתערב עמה איסור אחר. **+השגת הראב"ד/** אבל אם היו בשר עולה. א"א תוספתא היא במעילה ויפה פירש, עוד אומר בה גם אני מפני שהעולה אינה נעשית חתיכות אלא מנתחה איברים איברים כדאיתא בתמיד וכתנן בשקלים בשר שנמצא בעזרה איברים עולה וחתיכות חטאת הילכך אלו שראו אותה חתיכות היה להם לטעות של חטאת הם וכאנוסים דמו דלא הוה להו לשיולי אבל האוכל חייב שהוא נהנה, וראוי לסמוך עליו. +

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ד סימן ז

ב. גדר שליחות במעילה, והטעם שישנה בחש"ו

ומה שהקשית מהא דמעילה דף כ"א ע"א שאף שלח ביד חרש שוטה וקטן אם עשו שליחותו מעל בעל הבית, אף שאינם בני שליחות, מחמת שניחא ליה ואיתעביד שליחותיה, אלמא דגם במעילה אינו מדין שליחות (דברות משה ב"ק סימן מ"ט ענף ב'). לענ"ד נראה דיש חילוק בין קטן לגדול, ומתחילה נבאר הסוגיא דהתם. דהא זה שלא צריך דין שליחות במעילה כבתרומה, שבתרומה אינו מועיל על ידי חרש שוטה וקטן, איתא בתוס' התם, ד"ה נתנו על גבי הקוף, דהוא מחמת שעכ"פ איכא שם הוצאה ושנוי רשות כעל ידי בר דעת. וכוננתם דרק בדבר שבלא שליחות לא נעשה כלום, כמו בהפרשת תרומה וגיטין וקידושין, שהמעשה בעצמה אינו עושה כלום אם לא עשאה בעל הבית, ולשם זה, ולכן אף שחידשה תורה שיכול לעשות גם על ידי אחר הוא רק מדין שליחות שנעשה כמותו, שאין דין זה בחש"ו. אבל בדבר שהמעשה נעשה על ידי האחר כמו על ידי עצמו אף בלא דין שליחות, כמו בנותן מעות לאחד לקנות בעדו מחנוני - שאף בלא דין שליחות ודאי לא היה יכול המשלח לחזור אחר שכבר באו המעות להחנוני, אף בידע החנוני שאין המעות של השליח, כיוון דניחא ליה למשלח בעת הקניין, והקנה להחנוני את המעות, ואף שהחפץ עצמו שאותו רוצה המשלח לקנות אם הוא (השליח) קטן שאינו יכול לזכות לאחרים לא נקנה עדין להמשלח - מכל מקום המעות ודאי נקנו להחנוני כיוון שבאו לרשותו מדעתו, דאין בזה שום דינים איך יבואו להחנוני, רק אם רוצה להקנותו, בעת שבאו לרשותו קונה. ולכן אף על ידי קטן נקנו המעות לחנוני, דההולכה להחנוני הוא רק מעשה קוף בעלמא. ואם כן שיש כאן שינוי רשות במעות הקדש, ממילא יש כאן דין מעילה להמשלח, שאין זה נחשב מעשה הקטן רק מעשיו בזה שניחא ליה בהקניין, דזהו עיקר מעשה השינוי רשות שנעשה.

וניחא לפי זה הדמיון למעטן של זיתים (שעל מה שהקשתה הגמ' דחש"ו לאו בני שליחות נינהו, השיב רבי אלעזר דעשאוהו כמעטן של זיתים, דזיתים המונחים במעטן בדוחק להוציא שמן מוכשרים לקבל טומאה גם על ידי זיעה היוצאת מהם מעצמה) שלגבי הכשר. וגם ניחא מה שהביא דווקא הא דמעטן, אף שבכמה דוכתינן איתא הא דניחא ליה סגי לענין הכשר, כדהקשו התוס' ד"ה אמר רבי אלעזר, ותירוצם דחוק. אך לפי זה ניחא. דודאי ידע גם המקשה שהקשה דחש"ו לאו בני שליחות נינהו, דעיקר המעשה הוא הרצון שבעת הקניין. ואם היה המשלח יודע רגע הקניין, כגון בעומד ורואהו, לא היה מקשה כלום. אבל בשלח על ידי חרש שוטה וקטן לקנות, אינו יודע כלל שעת הקניין שיהיה שייך לומר שעושה אז מעשה ההקנאה ברצון, ולכן היה סבור המקשה שאין כאן אלא מעשה החש"ו עבורו שאינו כלום כיוון דאין בני שליחות. לכן נהי שודאי דמי להכשר דנתינת מים לקבלת טומאה, שבכל מעשה ההכשר סגי בניחא ליה לבד, מכל מקום לא היה יכול להביא מכל ניחא ליה להכשר, כגון מעודהו הטל ושמה (ב"מ כ"ב ע"א), משום

דהתם הרי ניחא ליה בעת שיש עליו הטל, וזהו מעשיו שצריך בהכשר, והוא רק כמו בידוע שעת ביאת המעות לרשות החנווני, או אחר כך וניחא ליה אז, שוודאי גם המקשה ידע שזהו מעשה הקניין ממש שלו, שיותר אין צריך בקניינים ואין צריך לדין שליחות בהולכה להחנווני שהוא ודאי מעשה קוף בעלמא, ולא על זה הקשה. ואם היה מסופק לו זה, דשמה צריך שליחות ממש ולא די בניחותא בשעת הקניין, לא היה שום ראייה מהכשר, דמה שייך זה לזה. אבל זה לא הקשה, דגם להמקשה ודאי סגי ניחא ליה לבד בקניינים, ואין צריך שום מעשה נתינה במעות כמו בהכשר דסגי בניחותא. רק קושייתו היה מחמת שכשאינו יודע כלל המשלח משעת הקניין, איך שייך לומר שהוא מעשיו במה שניחא ליה.

לכן הביא ממעטן של זיתים, דתנן שמקבלין טומאה משיזיעו זיעת המעטן, ולא תנן משיבוא ויראה שהזיעו זיעת המעטן. משמע שאף שעדיין לא ידע כלל שהזיעו, מקבל טומאה תיכף משהזיעו. וגם מוכרח לומר כן, דאם איירי בראה שהזיעו, היה לן לחלק בין שמח ללא שמח, כדמחלק בבבא מציעא כ"ב ע"א גבי עודהו הטל עליהו. וגם בזיעת הקופה (שאיתא במתניתין שאינה מכשרת הזיתים לקבל טומאה) אם שמח מאיזה טעם, מאי טעמא לא יוכשרו. דבהכשר תלוי בדעתו, ומה שייך כאן להחליט שבמעטן ניחא ליה ובקופה לא ניחא ליה, כיוון שהיה כאן ידוע איך היה דעתו. ונצטרך לדחוק דאיירי באינו לפנינו לשאלו אם שמח או לא שמח, שהוא דוחק גדול. ולכן צריך לפרש שאיירי שעדיין לא ראה שהזיעו, ומכל מקום הוכשרו ומקבל טומאה. ואם כן אף בראה אחר כך ולא שמח נמי הוכשרו מתחילה, דכיוון דלרוב בני אדם ניחא להו בזיעת המעטן, תלינן שגם לדידיה היה ניחא מתחילה ורק עתה לא ניחא ליה. ואם כן חזינן מזה דאף שלא ידע כלל בעת שהיה המשקה, שבכהאי גוונא אילו היה דינם כנפל עליהם הטל לא הוכשרו, דנגבו בשעה שידע אף על פי ששמח אינו בכי יותן. מכל מקום בזיתים שבמעטן, כיוון שידע בעת שנתן הזיתים במעטן שאפשר שיזיעו זיעה שניחא ליה, נחשב זה כידע בעת שהיה המשקה עליהו ושמח, שהוא בכי יותן. ואם כן גם הכא, בשלח על ידי חרש שוטה וקטן לקנות, שידוע שאפשר שיקיימו שליחותו הוי כידע וניחא ליה בעת הקניין, והוי ממילא מעשה השינוי רשות ממש שלו, בהרצון דידיה. וזה שאמר עשאום כמעטן, משום שיש סברא לחלק. דבמעטן שהוא דבר טבעי להזיע מזה, הוי נתינתו למעטן ממש כנתן המשקה, וכמו בהעלה פירותיו לגג (במכשירין פ"ו מ"א) כדי שירד הטל, ולא דהוי כניחא לו בעת שיש שם המשקה. ואם כן הכא בחרש שוטה וקטן שאינו דבר טבעי שיקיימו שליחותו, דתלוי ברצונם, לא הוי בזה כמעשיו. לכן אמר עשאום כמעטן, פירוש דמכאן מוכח דהטעם הוא מחמת שהוי כידע וניחא ליה בעת ההכשר והקניין, והוי זה מעשיו.

ורבי יוחנן (שהשיב שם על קושיית הגמ' והא לאו בני שליחות נינהו, דהויא כאותה ששינוי נתנו על גבי הקוף והוליו או על גבי הפיל והוליו הרי זה עירוב, אלמא קא עבדא שליחותיה, ה"נ אתעביד שליחותיה) סובר שוודאי חלוק דין שליחות דחש"ו משם (מנתנו למעטן) מטעם זה. ולכן הביא מקוף ופיל לגבי עירוב, שגם כן אינו דבר טבעי שילכו לשם, ומכל מקום הוי עירוב כשהלכו לשם, דעל כל פנים כיוון שנעשה מה שרצה הוי זה מעשיו ממש שעשה על ידי הפיל והקוף. הכי נמי בחש"ו כיוון שעכ"פ נעשה על ידו מה שרצה, הוי זה מעשיו ממש שעשה על ידו. אך שקשה טובא, הא בעירוב הוי מעשה הקוף והפיל רק על ההולכה לשם שאין צריך כלל מעשיו, דמעשה העירוב הוא רק בהאמירה שיהיה לשם עירוב. ואם כן מה הוכיח לכאן, דהא דמי רק לראה כשנתן החש"ו ליד החנווני ואמר שמקנהו, שעל זה לא הקשה כלל לפי מה שבארתי.

ופלא גדול בתוס' שם, ד"ה נתנו על גבי הקוף, דלר' אפרים שפירש דאיירי שאמר לאדם ליטלו מעל גבי הקוף והפיל כשיגיעו לשם ולהניחו לשם עירוב, דרק בכהאי גוונא הווי עירוב, משום דבעירובין ל"א ע"ב איתא נתנו לפיל והוליו לקוף והוליו אין זה עירוב, ואם אמר לאחר לקבלו הימנו הרי זה עירוב; והקשו התוס' דאם כן לא מיייתי הכא מידי, כיוון שבעירוב בר דעת מניחו. ולפירושם דהתוס' שם דבסוגיין במס' מעילה איירי שבעצמו עמד וראה שהניח הקוף והפיל הפת במקום הנחת העירוב ואמר תקני לי פת ניחא להו - הא גם לדידיה קשה אותה קושיא עצמה, דלא מיייתי הכא מידי, דלא שייך לכאן. וצריך לומר דאם מה שאינו דבר טבעי והכרח שיעשה לא הוי - אף כשנעשה מה שרצה - בגדר מעשיו דהמשלח מה שעשה על ידו, אם כן תיכף כשהניח הפת על הקוף ופיל יצא מרשותו, ואם כן במה יכנס לרשותו אחר כך, אף כשהניחו במקום שרצה דיהיה הפת עומד עבורו שיהיה לו לעירוב. ולכן צריך לומר דכיון שנתן עליהם כדי להוליך לשם, הוי זה כמוליך בעצמו ממש על ידם אם הלכו לשם שאיתעביד שליחותיה, אף שאינו דבר טבעי והכרח שילכו לשם, כיוון שעכ"פ עשה על ידם ולכן לא יצא הפת מרשותו ועומד עבורו והוי עירוב. ואם כן שפיר מוכיח גם לכאן, דכמו כן גם בחרש שוטה וקטן אף שאינו דבר טבעי והכרח שיעשה שליחותו, מכל מקום כיון שעשה על ידו הוי זה מעשיו ממש כשאיתעבידא שליחותו. וזהו פירוש הגמ' בין לר' אפרים בין לפירוש התוס'. רק שלר' אפרים הקשו דכיוון דבר דעת הניחו שם לשם עירוב בעדו - נעשה בזה ברשותו, דהא אף הפקר ממש יכול לזכות עבורו ולהניח עבורו לשם עירוב, ואם כן אין שום ראייה שהוי כעושה בעצמו על ידי הפיל והקוף. ולכן פירשו התוס' שרק מרחוק ראה שהפיל והקוף הניחו שם ואמר תקני לי פת, שלא זכה אחר כך בהפת להכניסו ברשותו. ואם כן מוכח שפיר דהוי עושה בעצמו על ידם. ואם כן הכי נמי בחרש שוטה וקטן הוי עושה בעצמו ממש על ידם. וזהו פירוש הסוגיא החמורה הזאת לענ"ד ונכון מאד.

ולפי זה מסתבר שהוא רק בחרש שוטה וקטן שאין להן דעת, ועושים רק לדעת המשלחם. לכן שייך לומר שהוא מעשה המשלח עצמו על ידם. אבל בגדול שיש לו דעת, והוי עשייתו לדעת עצמו, ולכן בלא דין שליחות אי אפשר להחשב שהוא מעשה המשלח על ידו. וכעין ראייה לזה הזכירני אחד מפה (ר' נפתלי האנקין) סוגיא דגיטין דף כ"ג ע"א דבחרש שוטה וקטן מועיל עומד על גביו ובעכו"ם אינו מועיל מחמת דלדעתא דנפשיה עביד. ופירש רש"י דהא גדול הוא ויש בו דעת, עיין שם. חזינן שזה שלדעתיה דנפשיה עביד אינו מחמת שהוא עכו"ם, רק מחמת שהוא גדול. ואם כן אף בישראל גדול נמי אדעתא דנפשיה עביד, ואי אפשר להחשב שהוא מעשה

המשלח על ידו שלא מדין שליחות. ולכן לענין מעילה אף שלא בעי דין שליחות - דכיון שהדבר נעשה עכ"פ אפשר להחשיב זה למעשה המשלח ממש - מכל מקום הוא רק בחש"ו שאין להם דעת ועושין לדעת המשלח, אבל בגדול שעושה לדעת עצמו הוי זה רק מעשה עצמו, וצריך דוקא לדין שליחות.

ואף לרבי אלעזר שביארנו דס"ל שבקטן הוא מחמת דהוי כניחא ליה בעת הקניין, כדהוכח ממעטן של זיתים, ולא מחמת דנחשב מעשה החש"ו למעשה המשלח, ואם כן אף בגדול שאינו מעשה המשלח, מכל מקום יהיה נחשב למעשיו מחמת דניחא ליה. מכל מקום יש חילוק גדול, דבקטן שמחמת שעביד רק אדעת המשלח, נהי שלא נחשב מחמת זה מעשה המשלח, מכל מקום גם מעשה עצמו דהקטן אינו נחשב, ולכן אין כאן מעשה משום אדם. רק בזה שניחא ליה עתה, נחשב שהוא מעשה המשלח. אבל בגדול שאדעתא דנפשיה עביד והוי מעשיו, הוי כל הקניין רק מעשיו לבד, ולכן צריך לדין שליחות. ובאם נתבטל השליחות, כגון בנתערב איסור אחר, לא יועיל. וזהו חילוק נכון, ולא קשיא כלום על הרמב"ם מסוגיא זו דמעילה.